

עתיקות

וחדשות

סאת: סלי הרדאכל, צילומים: סטודיו ירמי זטלנד

מה בין רהיטים עתיקים לבין ישנים, ומה בדיוק אפשר לעשות אתם כשהם מתחילים להתפורר?

ירמי זטלנד התמחה באיטליה ברסטורציה לרהיטי עץ וחזר ארצה כדי לחדש רהיטים בני מאות שנים בעלי ערך היסטורי, ופריטים היקרים ללבם של לקוחותיו.

רשמי ביקור בסטודיו שלו במושב בצרה - מתוך הפרדסים עולה ניחוח הדרים, וגם ניצוץ עלי הזהב המעטר את עבודותיו.

2כפאתי מושב בצרה, בתוך פרדסים שזורי תפוזים, ממוקם סטודיו גדול ומרווח, שקירותיו משוחים בצבעים כתומים חמים. בחלל הסטודיו מחדש ירמי זטלנד רהיטים עתיקים, ופזורים בו אינספור רהיטים, חלקי עץ, מכשירי עבודה, שקיות עם אבקות צבע ופיגמנטים. מחסן בתוך הטבע הוא מקור השראה יעיל, מתברר, שכן ירמי, המתמחה בחידוש רהיטי עץ, מוציא מתחת ידיו עבודות שחזור ושימור המשיבות כל פריט לתור הזהב שלו. לאחר שסיים לימודי עבודה סוציאלית התוודע ירמי לעבודה בעץ ולצביעה אמנותית והחליט להתמקצע. הרסטורציה היא מקצוע נדיר למדי בארצנו, ולכן נסע לבירת האמנות, איטליה. את הכשרתו קיבל בפירנצה, בכית-הספר בעל השם האקדמי Palazzo Spinelli, שבו מלמדים את כל סוגי הרסטורציה: עץ ורהיטים, נייר, אבן, ברזל, עור, פרסקו (תמשיחי קיר) ותמונות. בבוקר למד, ואחרי-הצהריים התלמד כשוליה אצל רסטורטור ששמו סימונה, אשר עובד עם אביו, אלבארו, בני משפחת קארוגי, דור רביעי של רסטורטורים. הסטודיו, או באיטלקית, "בוטגנה", מקום קטן בן 120 שנה, ממוקם באֶלְטֶרוֹ אֶרְנו (הצד השני של הנחל), ליד גינות בּוֹפּוֹלִי של פירנצה, בחלקה התיירותי פחות של העיר, שהוא ציורי ומורכב סמטאות בנויות. הבוטגנה הוא מקום קטן, מלא ברהיטים ועצים, שולחנות עבודה ומעט אנשים העובדים בו. ירמי: "הלימודים בפירנצה העניקו לי הרבה, אך להיות שוליה היה תענוג אמיתי. עבדתי על פריטים של מוזיאונים, והבנתי שברסטורציה צריך הרבה סבלנות. צריך לחזור למקור, למה שהיה. בשונה מעבודת נגרות, שבה אם הלכה חתיכה אפשר לעשות אחרת, כאן כל חתיכה היא יחידה, נזק צריך לתקן, ואי-אפשר לעשות אחר גֶמְקוּם".

לאחר שחזר ארצה החל לחפש עבודה, מתוך השאיפה לשחזר רהיטים במוזיאון ישראלי. אך מאחר שבישראל כל תחום הרסטורציה של העץ כמעט ואיננו מוכר, לעומת שחזור נייר, תמונות ואבן, בפרט בכל הנוגע לארכיאולוגיה, הבין כי עליו לכתוח עסק משל עצמו, שבו יוכל לעבוד בתחום התמחותו.

רסטורציה של רהיטים נחלקת לשני תחומים: האחד, רסטורציה שימורית, עוסקת בעיקר בפרטי דת ונצרות עתיקים, בתחום זה השימור נעשה בהתאם למקור. השני, רסטורציה שחזורית, שבה מחדשים גם רהיטים לא עתיקים אלא ישנים, שבעליהם רוצים לשנות אותם.

הרסטורציה השימורית בכל העולם נעשית בשיטת שחזור של עלי זהב וכסף. משתמשים בזהב 23 ו-3/4 קראט, והמהדרין, בפירנצה, פיתחו שיטה עדינה שאיננה פוגעת בעץ: בעזרת מכחול דק בעל 2-3 שערות מציירים נקודות קטנות בגוונים של זהב, שצבעו הסופי, בין צהבהב לאדמדם, מוקנה בעזרת שכבות בסיס. עלי כסף הם זולים בהרבה,

ושכבת לכה מיוחדת מאפשרת ליצור אשליה כך שיראו כמו זהב. התהליך כולו, בעלי זהב או כסף, נעשה עם חומרים טבעיים ונקרא "הזהבת מיס". לאחר השלמות העץ החסר, גילופים והדבקות הכרחיים, עושים השלמות נכס ב"גיסו אורז", שהוא נכס מיוחד לעלי זהב. בתוך הנכס מערבבים את הדבק המרכזי, העשוי מעצמות ארנבות. כמות הדבק נמדדת בקפידה. לאחר שהמצע חלק, שמים "בולז", שהוא חומר הבסיס. זהו סוג של אדמה, דומה לחימר, בכל מיני צבעים, לרוב אדום או צהוב. גם לבולז איכות הדבקה מצוינת, ולאחר שהוא מתייבש מדביקים מעליו את עלי הזהב. בזהב אי-אפשר לנעת ביד, לכן מרימים אותו בעזרת מברשת עדינה היוצרת חשמל סטאטי. חותכים אותו על משטח רך ומיוחד, שעשוי מפנים מעי של חיה והיקר ביותר ממעי של חזיר). התוצר הראשוני הוא זהב בעל ברק נוצץ, ואז מתחילה עבודת השיוף לקבלת נימור מט. השיוף הסופי נעשה עם "Pietra Agata", אבן חלקה וחזקה בצורות רבות, המאפשרת לחזור בזוויות לגילופים הקטנים ביותר. זהו תהליך הברקה, Burnish, שבו משוקע הזהב לשכבות התחתונות. אך הזהב איננו הולך לאיבוד, אלא חוזר למוצר בתהליך המדמה איחוי כימי, כך שיחזיק מעמד אפילו 300 שנה ללא כל תחזוקה. היישון הסופי נעשה בעזרת נוש שעוות דבורים. ירמי: "מאחר שמתמשים זה שנים ארוכות בחומרים שהם על בסיס מיס, אם אני, כרסטורטור, רוצה לעבוד על רהיט עתיק, אני אעבוד עליו באופן דומה. אני מחדיר מיס חמים פנימה כדי לפרק חתיכה, ואז מוציא אותה בלי לפגוע בעץ. כך ניתן לבצע את התיקון, ולהחזיר את אותו החלק למקום בחיבור הנעשה עם דבק שור. אם בעוד מאה שנה יבוא רסטורטור אחר, הוא יעשה פעולה דומה. זה בא מתוך המחשבה על רהיט שהוא לא רק לעשר שנים, אלא שיחזיק מעמד לפחות כל החיים שלנו, אם לא יותר".

עיקר עבודתו של ירמי נעשית עבור אנשים פרטיים, בתחום הרסטורציה השחזורית. מרבית האנשים רוצים שהרהיטים יהיו שימושיים ויפים ובעלי ערך מוסף, ופעמים רבות אלו רהיטים שעוברים בירושה ומעידים על קיבוץ הגלויות בארצנו. מניעים לידוי רהיטים דמשקאיים רבים, המורכבים מגילופים של אם הפנינה (צדף) ומשרביות רבות. המשרביות הן חריטה מזרחית עדינה בעץ, כגדלים רבים וברמות מורכבות רבות, אשר מחוברות האחת לשניה בלי דבק, אלא בלחץ של חוטי בד. המקורות המגוונים לרהיטים מצריכים שיטות עבודה שונות, בהתאם למדינת המוצא של הרהיט, מאחר שיש הבדלים גדולים בין מזרחי למערבי, ואפילו בין וינאי לצרפתי. באנגליה, למשל, עושים פיניש עם שעווה, לעומת פיניש עם פוליטורה במקומות אחרים. ירמי מתאים את שיטת השחזור לשיטה הנהוגה בארץ המוצא של כל פריט. בפעולה של שחזור רהיטים משתמש ירמי לעיתים קרובות

ב"דבק שור", שהוא דבק חזק העשוי מעצמות שור.

ירמי: "מרבית הלקוחות שלי מבקשים לשחזר רהיטים לא מטעמים כלכליים. השוק לרהיטים עתיקים בארץ לא חזק, לעומת אירופה, שם המחירים גבוהים עבור אותם פריטים. אך מטעמים של מסורת ואסתטיקה רבים מוכנים להשקיע. הרסטורציה השחזורית, מטבעה, מיועדת לשימוש שוטף בבתים פעילים. לרהיטים המצופים בעור, למשל, אי-אפשר לעשות רסטורציה שימורית באופן שיאפשר לשבת עליהם אחר-כך. אם הרהיט יוצג במוזיאון, אין בעיה, מאחר שצריך רק לטפל בעץ ולנקות אותו נגד מזיקים, ומשמרים את אותה חתיכת עור קיים לצורכי תצוגה. אם יש שבר בעץ, עושים

תיקון כך שהשבר לא ייראה, ובשום אופן לא מחליפים את החתיכה המקורית בחדשה. ברהיט המיועד לשימוש אין ברירה אלא להחליף ריפוד או חלקי עץ, כדי שיתפקד תחת עומסים משתנים". לדוגמא, שידת מגירות ששיפץ, פריט צרפתי יקר מהמאה ה-18, צופתה במקור בפורניר בעובי 3 מ"מ (לעומת פורניר מודרני, בעובי 0.6 מ"מ), אך הפורניר המקורי החל להתפוצץ ולהתקלף. מאחר שבעלי הרהיט רצו להוסיף ולהשתמש בו, החליף ירמי מקצת החלקים, מה שלא היה נעשה במוזיאון. אך את כל התוספות ניסר מעצי אגוז ומהגוני, בהתאם למקור ובעובי הנדרש, מתוך כבוד למבצע המקורי של הרהיט ולסגנון התקופה. סוג אחר של עבודות שירמי מבצע הוא שיפוץ רהיטים בלא ערך היסטורי, אך בעלי סגנון עתיק שנבנו ב"שיטות של פעם". שולחן מפואר בן ימינו, שהגיע לארץ במטענם של עולים חדשים מאוסטרליה, נפל מהמכולה בדרך והגיע לידינו לאחר שרגל השולחן העגולה נשברה. אך מאחר שהחיבור נעשה בסגנון עתיק, שבו בסיס הרגל נכנס לתוך מסילה, היה יכול לבנות מחדש את החלק החסר, ולהחזיר את הרגל למקום. בשונה מרהיטים חדשים, שבהם החיבורים נעשים בבורג או מסמר, חיבור במסילה יחזיק מעמד שנים ארוכות.

ירמי: "חיבורים של עץ לעץ הם הטובים ביותר. חיבור בדבק על בסיס מים מתאים לעץ, מאחר שהדבק והעץ מתנהגים באופן דומה, שניהם נושמים, בקיץ הם מתרחבים ובחורף מתכווצים, בשונה מהברזל. כדי להוציא בורג ברזל שנשבר או החליד צריך לחמם, ואז העץ מתנפח וזה לא טוב. גם לכות סינתטיות, כמו יאכט וארניש או לכה על בסיס טינר, מתקלפות ולא יעילות, במיוחד במזג-האוויר בארץ. במקום החומרים הסינתטיים, אפשר להשתמש בשעוות דבורים או למרוח שמן, מוצרים שהם ידידותיים לעץ, לסביבה ולי."

רהיטים אחרים בונה ירמי מההתחלה, לפי הזמנה, אך החומרים, הפיניש והעיצוב הם תמיד בסגנון עתיק והעבודה נעשית בשיטות אותנטיות. הוא בנה ספרייה באורך 13 מטרים מעץ אגוז עם חיבורים בזווית, שעובדם יוצר תחושה שהספרייה בנויה מחתיכת עץ אחת. בחזית הדלתות משולבים רשתות פליז בעבודת יד, ברגים מפליז, אף הם בעבודת יד, ועלי זהב במסגרות, בשיטה המסורתית של גבס, בולו ועלי זהב. את הידיות ייצר בעצמו, וציפה בעלי זהב בצורה גסה, מתחתם מבצבץ הצבע האדום של הבולו. כשאני שואלת אם הספרייה תחזיק מעמד מאות שנים, ירמי מחייך, כי הוא יודע שכן, וזה התענוג הפרטי שלו.